

KICHIK BIZNES INVESTITSION SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA INSTITUSIONAL QO‘LLAB-QUVVATLASH EKOTIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH

**Butayev Javlonbek
Inatillo o‘g‘li**

*Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti katta
o‘qituvchisi, PhD.
butayevjavlon@gmail.com
ORCHID: 0000-0003-2745-817X*

Annotatsiya. Ushbu ilmiy tezisda kichik biznes subyektlarining investitsion samaradorligini oshirishda institusional qo‘llab-quvvatlash ekotizimini takomillashtirish masalalari yoritilgan. Tezisda kichik biznes investitsion faoliyatiga ta’sir etuvchi moliyaviy, tashkiliy, maslahat, innovatsion va monitoring mexanizmlari tahlil qilingan. Investitsion samaradorlikni oshirish uchun banklar, davlat qo‘llab-quvvatlash institutlari, biznes inkubatorlar, konsalting markazlari, texnoparklar va mahalliy hokimliklar o‘rtasida uzviy hamkorlik zarurligi asoslangan.

Kalit so‘zlar: kichik biznes, investitsion samaradorlik, institusional qo‘llab-quvvatlash, biznes ekotizimi, moliyalashtirish, konsalting, texnopark, monitoring.

Kichik biznes subyektlarining investitsion samaradorligini oshirish hozirgi iqtisodiy islohotlar sharoitida muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Chunki kichik biznes iqtisodiyotda bandlikni ta’minlash, mahalliy mahsulotlar ishlab chiqarish, xizmatlar bozorini rivojlantirish, aholi daromadlarini oshirish va innovatsion faoliyatni kuchaytirishda muhim rol o‘ynaydi. Shu bilan birga, kichik biznesning barqaror rivojlanishi faqat tadbirkorning tashabbusi yoki moliyaviy resurslari bilan cheklanmaydi. Bunda institusional qo‘llab-quvvatlash tizimining samarali ishlashi muhim ahamiyatga ega.

Institusional qo‘llab-quvvatlash deganda kichik biznes subyektlarining investitsiya loyihalarini shakllantirish, moliyalashtirish, amalga oshirish, nazorat qilish va natijalarini baholash jarayonida ularga yordam beruvchi tashkilotlar, mexanizmlar va xizmatlar majmui tushuniladi. Bunday tizimga banklar, davlat jamg‘armalari, kredit kafolati institutlari, biznes inkubatorlar, texnoparklar, loyiha ofislari, konsalting markazlari, mahalliy hokimliklar va investorlar kiradi.

Kichik biznes subyektlari ko‘pincha investitsiya loyihasini ishlab chiqishda yetarli tajribaga ega bo‘lmaydi. Ko‘plab tadbirkorlar biznes-reja tuzish, pul oqimlarini hisoblash, bozor tahlilini amalga oshirish, loyiha risklarini baholash va kredit hujjatlarini tayyorlashda qiyinchiliklarga duch keladi. Natijada iqtisodiy jihatdan foydali bo‘lishi mumkin bo‘lgan ko‘plab loyihalar moliyalashtirish bosqichiga yetib bormaydi yoki noto‘g‘ri rejalashtirilgani sababli kutilgan samarani bermaydi.

Shu sababli kichik biznes investitsion samaradorligini oshirishda faqat kredit yoki grant ajratish yetarli emas. Moliyaviy yordam institutsional maslahat, loyiha tayyorlash, bozor tahlili, huquqiy ko'mak, raqamli xizmatlar va monitoring tizimi bilan uyg'unlashgandagina yuqori natija beradi. Rivojlangan mamlakatlar tajribasi ham kichik biznesni qo'llab-quvvatlashda moliya, maslahat, innovatsiya va nazorat tizimlari birgalikda ishlashi zarurligini ko'rsatadi.

Kichik biznes investitsion samaradorligini oshirishda moliyaviy mexanizmlar muhim o'rin tutadi. Imtiyozli kreditlar, grantlar, lizing, davlat kafolatlari va foiz kompensatsiyalari tadbirkorlarga investitsiya resurslaridan foydalanish imkonini yaratadi. Biroq bu mablag'lar samarali ishlatilishi uchun loyiha oldindan puxta baholanishi kerak. Aks holda ajratilgan resurslar kutilgan iqtisodiy natijani bermasligi mumkin.

Institutsional mexanizmlar esa tadbirkorlik subyektlarining bilim, tajriba va tashkiliy imkoniyatlarini oshiradi. Masalan, biznes inkubatorlar yangi tadbirkorlarni qo'llab-quvvatlaydi, konsalting markazlari biznes-reja va moliyaviy tahlil bo'yicha maslahat beradi, loyiha ofislari investitsion hujjatlarni tayyorlashda yordam beradi, texnoparklar esa innovatsion loyihalarni rivojlantirish uchun zarur infratuzilmani yaratadi.

1-rasm. Kichik biznes investitsion samaradorligini oshirishning institutsional ekotizim modeli¹

Mazkur 1-rasmdagi ekotizim modeli kichik biznes investitsion samaradorligini oshirishda turli institutlarning o'zaro bog'liqligini ko'rsatadi. Model markazida kichik biznes investitsiya loyihasi turadi. Uning muvaffaqiyatli amalga oshirilishi bir vaqtning o'zida bir nechta institutlar faoliyatiga bog'liq bo'ladi.

Davlat siyosati kichik biznes uchun umumiy sharoit yaratadi. Soliq imtiyozlari, subsidiyalar, kafolatlar, grant dasturlari va normativ-huquqiy qo'llab-quvvatlash tadbirkorlarning investitsion faolligini oshiradi. Banklar va moliya institutlari esa investitsiya loyihalarini moliyalashtirishda asosiy manba hisoblanadi. Ular kredit, lizing, kafolat va boshqa moliyaviy vositalarni taqdim etadi.

¹ Muallif tadqiqotlari natijasida tuzilgan.

Biznes inkubatorlar va konsalting markazlari loyiha sifatini oshirishga xizmat qiladi. Ular tadbirkorga biznes-reja tuzish, xarajat va daromadlarni prognoz qilish, marketing tahlili o'tkazish va risklarni baholashda yordam beradi. Bu esa loyihaning moliyalashtirishga tayyorlik darajasini oshiradi. Texnoparklar esa kichik biznesni innovatsion rivojlantirish, yangi mahsulotlar yaratish va zamonaviy texnologiyalarni joriy etishda muhim ahamiyatga ega.

Monitoring va reyting tizimi kichik biznes investitsiya loyihalarining natijadorligini baholash imkonini beradi. Bunda loyiha bo'yicha foyda, rentabellik, ish o'rinlari, soliq tushumi, kreditni qaytarish intizomi, innovatsion natija va risk darajasi kuzatib boriladi. Monitoring tizimi investitsiya loyihalarining shunchaki boshlanishini emas, balki ularning haqiqiy samaradorlikka erishishini ta'minlaydi.

Institutsional ekotizim yondashuvining afzalligi shundaki, u kichik biznesni faqat moliyaviy mablag' oluvchi subyekt sifatida emas, balki doimiy qo'llab-quvvatlash, o'qitish, maslahat berish, monitoring qilish va rivojlantirishga muhtoj iqtisodiy birlik sifatida ko'rib chiqadi. Bunday yondashuv orqali kichik biznes subyektlarining investitsiya loyihalari sifatliroq tayyorlanadi, resurslardan samarali foydalaniladi va loyihalarning muvaffaqiyatli yakunlanish ehtimoli oshadi.

O'zbekiston amaliyotida kichik biznesni qo'llab-quvvatlash bo'yicha muayyan mexanizmlar mavjud bo'lsa-da, ularni yagona ekotizim sifatida birlashtirish zarur. Masalan, tadbirkor kredit olish uchun bankka murojaat qiladi, lekin biznes-reja sifatsiz bo'lsa, kredit olish imkoniyati kamayadi. Agar shu jarayonda loyiha ofisi yoki konsalting markazi tadbirkorga yordam bersa, loyiha sifati oshadi. Agar loyiha texnopark yoki innovatsion markaz bilan bog'lansa, uning texnologik samaradorligi ortadi. Agar loyiha amalga oshirilgandan keyin monitoring qilinsa, uning real natijalari baholanadi.

Shu bois kichik biznes investitsion samaradorligini oshirishda institutsional qo'llab-quvvatlash ekotizimini takomillashtirish zarur. Bu ekotizimda barcha ishtirokchilar o'zaro hamkorlikda ishlashi, ma'lumot almashishi va tadbirkor uchun yagona xizmatlar zanjirini yaratishi lozim. Ayniqsa, hududlarda kichik biznes investitsiya loyihalarini baholash va kuzatib borish bo'yicha raqamli platformalarni joriy etish katta samara berishi mumkin.

Xulosa qilib aytganda, kichik biznes investitsion samaradorligini oshirishda institutsional qo'llab-quvvatlash ekotizimini shakllantirish muhim ahamiyatga ega. Moliyaviy yordam, biznes-reja tayyorlash, konsalting, texnologik qo'llab-quvvatlash, monitoring va reyting tizimlari birgalikda ishlaganda investitsiya loyihalarining samaradorligi oshadi. O'zbekiston amaliyotida kichik biznesni qo'llab-quvvatlash xizmatlarini yagona ekotizim asosida tashkil etish, hududiy loyiha ofislarini rivojlantirish va investitsiya loyihalarini monitoring qilish tizimini kuchaytirish maqsadga muvofiq.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Vahobov A.V., Malikov T.S. Moliya. Darslik. — Toshkent: Noshir, 2011. — 712 b.
2. Porter M.E. Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance. — New York: Free Press, 1985. — 557 p.

3. OECD. Financing SMEs and Entrepreneurs 2025: An OECD Scoreboard — Highlights. — Paris: OECD Publishing, 2025.
4. World Bank Group. SME Finance: Improving SMEs' Access to Finance and Finding Innovative Solutions. — Washington, DC: World Bank Group.
5. International Finance Corporation. IFC to Help Financial Institutions Support Small Businesses Through New Global MSME Financing Platform. Press release. — Washington, DC: IFC, May 28, 2024.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Kichik biznesni rivojlantirishni moliyaviy va institutsional qo'llab-quvvatlash chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-306-son qarori. — 2023-yil 14-sentabr.